

УДК: 330.342.146

Л.Т. Шевчук, О.В. Повстин

Оцінка соціально-економічних наслідків трансформації української сім'ї

Здійснено аналітичну оцінку соціально-економічних наслідків трансформації української сім'ї, які проявилися, насамперед, як активізація такого суспільного явища, як акультурація. Окреслено вплив акультурації на динаміку показників шлюбності й розлучуваності, природне відтворення населення, структуру сім'ї й величину сім'ї за кількістю членів у її складі. Обґрунтована необхідність реалізації низки заходів, спрямованих на зміцнення основ української сім'ї.

Ключові слова: українська сім'я, трансформація, соціально-економічні наслідки, акультурація.

Сім'я – первинна ланка суспільства. Від її стійкості, економічної стабільності, особливостей розвитку залежить соціально-економічне зростання країни та її регіонів. Останнім часом процес формування, становлення та розвитку сучасної української сім'ї відбувається у складних політичних і суперечливих соціально-економічних умовах, під впливом яких спостерігається погіршення фізичного і психічного стану здоров'я людей, зростання агресивності, поглиблення нездатності розв'язувати проблеми і конфлікти, що виникають на їх життєвому шляху. Ці проблеми зумовлюють втрату сім'єю здатності виконувати життєво необхідні функції, що дозволило говорити про трансформацію сім'ї, найважливішими ознаками якої є високий рівень незадоволеності подружнім життям, дисфункційний розвиток взаємин у шлюбі, конфліктність, стійка орієнтація подружжя на розлучення та малодітну сім'ю, нездатність досягти злагоди, зростання кількості розлучень тощо. Оскільки трансформація сім'ї зумовлюється активізацією, насамперед, низки негативних ознак, що загрожує безпеці суспільства, то очевидно, що вивчення таких явищ є вкрай актуальним завданням сьогодення з метою розробки заходів для поліпшення ситуації. У зв'язку із сказаним тема цієї публікації, яка присвячена оцінці соціально-економічних наслідків трансформації української сім'ї, є актуальною і своєчасною.

Проблеми функціонування та трансформації сім'ї постійно перебувають в центрі уваги відомих вчених, зокрема С. Пирожкова, Е. Лібанової, У. Садової, Л. Семів та ін. Дослідженню функціонування сім'ї в період кризи та трансформації суспільства присвячені публікації Н. Гапон, М. Дубняк, Т. Гайналь, І. Горшкової, І. Шуригіна, Є. Ачільдієва, Н. Арістова та ін. Активно досліджувалися і соціально-економічні наслідки трансформації української сім'ї. Так, вивченням конструкту культурації та інкультурації займалися М. Беннет, Дж. Беррі, Р. Бріслін, С. Бочнер, Д. Мацумото, М. Мід, Н. Хрустальова, Л. Шайгерова та ін. Разом з тим, важливо здійснити поглиблені дослідження соціально-економічних наслідків трансформації української сім'ї, які сформувалися в період останньої фінансово-економічної кризи, оскільки від результатів таких досліджень залежатиме можливе виникнення нових подібних проблем і їх попередження в найближчій перспективі.

© Л.Т. Шевчук, О.В. Повстин, 2010.

Метою публікації є виявлення негативних соціально-економічних наслідків трансформації української сім'ї, їх оцінка та окреслення можливих заходів, спрямованих на подолання таких наслідків.

Упродовж століть у самосвідомості українського народу формувалися основоположні цінності української родини: духовність, злагода, добробут, батьківство-материнство, патріотизм. Але після встановлення радянського режиму, з 20-х рр. ХХ ст. почалася активна трансформація української сім'ї, негативними наслідками якої стали деформація інституту сім'ї, викорінення українських родинних традицій, формування ґрунту для сексуальної збоченості. Останні швидко поширилися завдяки тому, що місце теологічного виховання зайняло виховання атеїстичне, яке супроводжувалося руйнуванням церков, викоріненням традиційних релігійних сімейних свят та запровадженням свят «радянського змісту». Культивувалася родинна зрада, класова ненависть, доноси.

Повоєнні роки ознаменувалися новими хвилями репресій, свавіллям, депортаціями родин, сіл, що зруйнувало економічні основи сім'ї. Трансформація сім'ї активізувалася в результаті організованих голодоморів, масових розстрілів «класових ворогів» та державної «конвеєризації виховання». Була організована міграція молоді, яка стала потужним фактором формування психології «перекотиполья» і ставлення до нього у суспільстві як до нормального явища. В результаті зросло безпритульність дітей, яке спровокувало у наступних поколіннях вироблення суспільної байдужості до дитячої долі, до нехтування багатьох осіб батьківськими обов'язками.

У часи «хрущовської відлиги» елементи традиційної культури української родини збереглися подекуди у селах, а в містах вони населенням приховувалися, або ж їх практично не дотримувалися. Знищенню традиційної української культури сприяла русифікація населення: російська мова тими чи іншими способами запроваджувалася і утверджувалася у вищих навчальних закладах, театрах, музеях, на промислових підприємствах. Формувалася суспільна думка, що розмовляти українською мовою – це виглядати відсталою, некультурною і меншвартісною людиною.

Проте тотальна русифікація не змогла знищити українську мову, яка й допомогла українській родині передавати наступним поколінням національні традиції та й зберегти інститут сім'ї [6]. Однак інтенсивне насадження нових ідеологічних культурних цінностей нанесло непоправну шкоду моральному устрою української сім'ї. Адже відбулися деформація та переорієнтація сімейних цінностей, що вкрай негативно позначилося не тільки на формуванні і розвитку української культури, ментальності, установках щодо збереження українського генофонду, але й на соціально-економічному розвитку України та її регіонів.

Після здобуття Україною незалежності та відкриття кордонів процеси деформації та переорієнтації сімейних цінностей поглибилися. До насаджуваних «зверху» протягом десятиліть культурно-ціннісних орієнтацій додалися ті, які вбиралися індивідами добровільно, через власний досвід та особисте спостереження за сімейним життям в європейських країнах. Цей досвід накопичувався і завдяки засобам масової інформації, в яких часто деформовані, викривлені та недолугі сімейні стосунки подавалися як досягнення сучасної цивілізації, закладаючи підвалини для подальшого розхитування і устоїв української родини та знищення її основ. При цьому часто стверджувалося, що такий розвиток подій є об'єктивним, оскільки він визначається подальшим поглибленням глобалізаційно-інтеграційних процесів.

Отже, як бачимо, важливим фактором і водночас неминучим соціально-економічним наслідком трансформації української сім'ї у другій половині ХХ ст. стала активна акультурація, зокрема ідеологічна акультурація українських родин.

За визначенням, яке знаходимо в енциклопедії, акультурація (acculturare – від лат. ad – до і cultura – утворення, розвиток) – це процес взаємовпливу культур, сприйняття одним народом повністю чи частково культури іншого народу. Доведено, що акультурація може стати першим кроком на шляху до повної асиміляції [2].

В сучасній науковій літературі акультурація – це не тільки процес взаємовпливу культур, але також і результат цього впливу, що характеризується сприйняттям однією з культур (частіше тією, що менш розвинена, хоч можливим є і протилежний вплив) елементів іншої, а також виникненням нових культурних явищ [14].

Проблеми акультурації опинилися в центрі уваги американських етнографів у другій половині ХІХ ст. Термін «акультурація» почав застосовувати американський етнограф У.Х. Хоумз наприкінці ХІХ ст. Згодом його використання поширилося, а сама дефініція «акультурація» стала багатозмістовною. Так, Дж. Боас трактував акультурацію як процес уподібнювання однієї культури з іншою культурою, а У.Дж. Макджі вважав, що акультурацію слід тлумачити як процес передачі елементів однієї культури іншій.

Дослідження акультурації як процесу взаємовпливу культур, а також як результату цього впливу почалося в 20-30 рр. ХХ ст. у зв'язку з вивченням впливу «білої» американської культури на індіанців та чорних американців (М. Мід, М. Уілсон, А. Лессер, І. Шапера, Р. Лоуї, Л. Спайер, Р. Турнвальд, Б. Малиновський, М. Херсковіц, Р. Редфілд та Р. Лінтон). Результатом цих досліджень стало виділення донорської та реципієнтської групи в культурному контакті. При цьому було встановлено, що реципієнтна культура відбирає елементи культури в «культурному фокусі», адаптуючи, відкидаючи або синкретизуючи їх. На думку Р.Лінтона, домінуюча спільнота примусовим шляхом спричинює «прямі культурні зміни» підлеглої спільноти, тоді як сама вільно обирає напрям культурного розвитку [14].

Є й інші тлумачення акультурації. Зокрема її трактують як:

- процес засвоєння етносом, групою індивідів, особистістю, вихованою в одній культурі, елементів іншої культури, субкультури, картини світу, зокрема прецедентних феноменів (текстів, імен, ситуацій, стереотипів мовного спілкування тощо). Нова культура може повністю або частково прийматися або не прийматися [17];
- процес засвоєння яким-небудь народом ряду форм і рис культури іншого народу в результаті їх тривалої безпосередньої взаємодії [5];
- прийняття домінантної культури як норми з виключенням початкової культури, внаслідок чого можливі культурний шок, культурне зміщення, мовні бар'єри, правові та імміграційні проблеми [4];
- входження індивіда в нову для нього культуру, що супроводжується зміною його ціннісних орієнтацій, рольової поведінки, соціальних установок [18].

Досліджуючи міжкультурні запозичення, вчені найчастіше розглядали їх у розрізі таких груп: 1) елементи традиційної культури: мова, звичаї, їжа, оздоблення житла, архітектура тощо; 2) характеристики способу життя; 3) «психологічні».

Безумовно, в Україні зараз бракує нових досліджень стійкості української сім'ї, в яких би були використані підходи, методи й методики, напрацьовані в інших країнах світу. При цьому не можна відкидати те, що акультурація може формувати й позитивні тенденції розвитку світової культури. Як зазначається в науковій літературі, у сучасній крос-культурній психології акультурація вважається найбільш доцільним видом міжкультурного контакту: з одного боку, наслідком адаптації до іноетнічного середовища є збереження власної етнічної культури групи, разом із певним культурним «збільшенням» за рахунок сприйняття елементів іншої культури; з іншого боку, існує рівнозначна для обох груп основа, на якій відбувається їхня інтеграція в єдине суспільство [14].

Підсумовуючи, зазначимо, що в умовах сучасної України під акультурацією слід розуміти вплив євро-американських соціально-економічних й культурно-сімейних цінностей на соціально-економічні й культурно-сімейні цінності української родини, в результаті чого відбувається втрата її самобутності, зміна сімейних орієнтирів, поступове нівелювання інституту сім'ї, без якого неможливо забезпечити суспільне здоров'я та державну стабільність.

Дж. Беррі подає розширений перелік змін, які відбуваються в результаті акультурації на груповому та особистісному рівнях. На груповому рівні – це фізичні зміни (нове місце проживання, інший тип ведення господарства, підвищена густина населення, урбанізація, підвищена атмосферна забрудненість тощо); біологічні зміни (нові дієтичні особливості, незнайомі хвороби); політичні зміни (недомінуючі групи підпадають під контроль, втрачають свою автономію); економічні зміни (втрачаються старі традиційні заняття, з'являються нові форми зайнятості); культурні зміни (мовні, релігійні, освітні, зміни в міжгрупових та міжособистісних відносинах). На особистісному рівні існують два цікавих феномени: по-перше, відбувається ряд психологічних змін (змінюються старі погляди і ставлення до речей, з'являються нові пріоритети, змінюються особистісна та етнічна ідентифікація), по-друге, виявляються соціальні і психологічні проблеми [1].

Одним з основних стимулів для подальшого поширення явища акультурації є глобалізація. Глобалізаційні технології презентують нову систему цінностей, яка впливає на традиційні, духовно-моральні засади життя людей. Збільшується час та енергія, які затрачаються на використання нових інформаційних та телекомунікаційних технологій, натомість ущільнюється сфера емоційного, духовного спілкування між членами родини, що послаблює сімейні узи та збільшує кількість конфліктів та непорозумінь у сім'ї.

Найбільшого поширення явище акультурації зазнало в процесі активізації міжнародної міграції, масштаби якої в незалежній Україні набули небачених розмірів. Економічні труднощі перехідного періоду, безробіття та неповна зайнятість, низькі доходи трудящих та затримки з виплатою зарплатні та пенсії примусили багатьох людей шукати заробітку за кордоном.

Згідно із результатами загальнонаціонального соціологічного моніторингу, досвід тимчасової трудової міграції за кордон набули члени 10,2% українських сімей. Оскільки в країні нараховується приблизно 15 млн. сімей, це означає, що з метою заробітку за кордон виїжджали принаймні 1,5 млн. осіб. Міністерство праці та соціальної політики України зробило висновок, що загальні обсяги трудової міграції з України сягають близько 2 млн. осіб, а Уповноважена Верховної Ради України з прав людини Н. Карпачова назвала цифру – близько 7 млн. громадян. Якщо в середині 90-х років однозначно переважали кількадевні виїзди, а більше місяця тривали не більше 20 % поїздок, то на початку ХХ ст.

найбільш поширеними виявилися поїздки терміном від 1 до 6 місяців, на такий термін виїжджали здебільшого до Росії, Польщі, Німеччини, а кожна п'ята поїздка була спрямована переважно до Італії, Іспанії, Португалії та тривала в середньому 1,5–2 роки [9].

Якщо короткотривалі поїздки за кордон сприяють ознайомленню з культурою чужого народу, то тривалі поїздки з часом перетворюються в один з факторів асиміляції культур. У процесі адаптації до нового середовища зміни ідентичності, особливо етнокультурної, відбуваються практично у всіх мігрантів, незалежно від причини міграції. Зважаючи на те, що 58% трудових мігрантів становлять одружені, а загальна кількість домогосподарств, в яких проживали трудові мігранти, складала близько 1,2 млн. осіб, то перші акультураційні прояви починає відчувати на собі сім'я. Зміни у сім'ї розпочинаються з побутового рівня (наприклад, способу харчування) та закінчуються переоцінкою сімейних відносин. Зміна ціннісних орієнтацій щодо шлюбно-сімейних відносин відбувається серед молодого покоління, незважаючи на те, що сім'я і надалі має важливе значення. Так, значно відкладається вік вступу до шлюбу, з'являються нові форми сімейних відносин, заснованих на консенсуальних шлюбах, посилюється регулювання кількості та термінів народження дітей в сім'ях, поширюється малодітність та однодітність.

Найперших змін зазнає репродуктивна функція сім'ї, на яку найбільше впливають збільшення кількості розлучень та зменшення кількості шлюбів, на її основі можна простежити усі негативні ознаки зміни сім'ї. Починаючи з 1990 р. відбувається стрімке збільшення коефіцієнта розлучуваності та зменшення коефіцієнта шлюбності (рис. 1).

Дані рис. 1 засвідчують, що в 2009 р. рівня 1990 р. не досягнув жоден показник. Це, безумовно, пов'язано не тільки з несприятливою економічною ситуацією, але й із зміною репродуктивних установок сімей.

Станом на 1990 р. було зареєстровано 482,8 тис. шлюбів та 192,8 тис. розлучень, за підсумками 2006 р. – 355 тис. шлюбів і 179,1 тис. розлучень відповідно. Проте 2007 р. продемонстрував певні зміни в тенденції: 416,4 тис. шлюбів, 178,4 тис. розлучень. Такий сплеск шлюбності (понад 400 тис. уперше за 12 років) можна пояснити стереотипними уявленнями, забобонами щодо успішності шлюбу, укладеного високосного року. Як свідчення бачимо

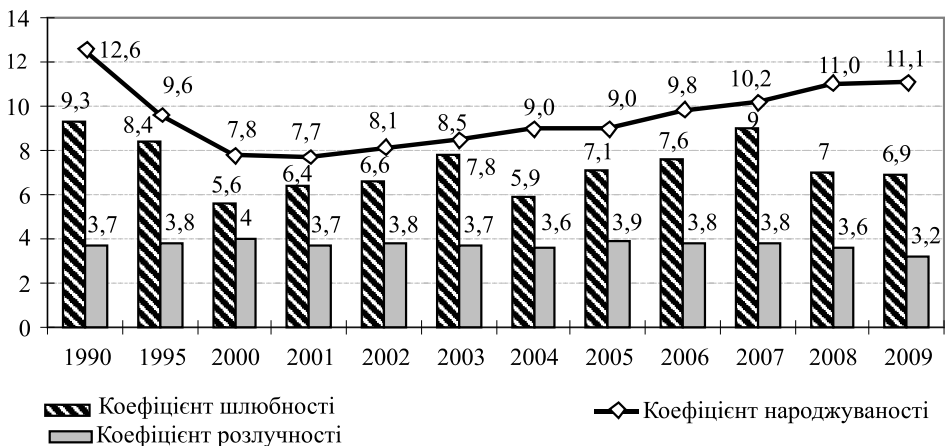

Рис. 1 Динаміка показників шлюбності та розлучуваності України [13]

падіння шлюбності у 2008-09 рр. до рівня 2004-05 рр. та зниження рівня розлучуваності, яке дослідники пов'язують із економічною кризою, що сприяє згуртуванню сім'ї для вирішення спільних проблем, а не її роз'єднанню. До речі, високий показник розлучень має місце не лише в Україні. Порівняння кількості розлучень в Україні, Росії, Польщі, Словаччині та Білорусі дає змогу побачити, що на 100 осіб в Україні – 3,2 розлучень, в той час, як, наприклад, у Польщі – 1,5. Найгіршою є ситуація в Росії – 4,4 розлучення на 100 осіб [3].

Сім'я в сільській місцевості завжди була середовищем підтримання шлюбних та родинних традицій, тісних сімейних взаємодій внаслідок специфічності ведення домашнього господарства та побуту. За роки незалежності саме сільська сім'я відчула на собі всю важкість кризових явищ, що знайшло відображення у зростанні показників розлучуваності у сільській місцевості в 1,6 разу за одночасного зниження показників шлюбності в 1,5 разу.

У міських поселеннях в останні роки – навпаки, спостерігається зниження показників розлучуваності поряд із деяким підвищенням коефіцієнта шлюбності, що окремі дослідники пояснюють впливом економічної кризи, яка згуртовує людей.

Негативним явищем є також те, що понад 50% розлучень припадають на вік шлюбу від 1 до 9 років. Адже це саме той період у сім'ї, коли народжуються діти, які потребують уваги і піклування обох батьків, особливо у перші роки життя. Ця ситуація спричинює зниження народжуваності у людей репродуктивного віку та трансформацію поглядів підростаючого покоління на шлюб та сім'ю. Науковцями доведено, що діти, які виростили у неповній сім'ї, є більш емоційно нестабільними, а несформовані ролі відносини підвищують ризик розлучення в їхніх майбутніх сім'ях. Лише 44% сімей, що розпалися у 2008 р., не мали спільних неповнолітніх дітей, а у 56% подружжів були діти віком до 18 років.

Внаслідок низки несприятливих соціально-економічних умов (економічна криза і, як наслідок, – падіння рівня життя більшості населення; невпевненість у майбутньому; зміщення календаря народжень у 80-х роках на більш ранній період; зміни у структурі населення дитородного віку; погіршення здоров'я, у тому числі – репродуктивного, надсмертність чоловіків) відбувається зменшення кількості народжень (657,2 тис. немовлят 1990 р., 472,7 тис. 2007 р. й спостерігається деяке зростання до 512,5 тис. ос. у 2009 р.) і зменшення розмірів сім'ї, звідси старіння населення та його депопуляція (з огляду на переважання в Україні простих сімей, поняття «домогосподарство» та «сім'я» практично тотожні, і для спрощеної характеристики ситуації вони будуть розглядатися нами як ідентичні). В останні десятиріччя спостерігається зменшення середнього розміру сім'ї від 3,5 осіб у 1959 р. до 2,6 осіб у 2009 р.

Велика частина однодітних сімей вказує на нереалізовані репродуктивні орієнтації на дводітність. Лише 14–16 % сімей хотіли б мати одну дитину. Дві третини сімей хотіли б мати дводітну сім'ю за наявності усіх необхідних умов. Кожне п'яте подружжя (22%) дотримується думки, що у сім'ї повинно бути троє та більше дітей. Установка на однодітність переважає серед подружніх пар, які ще не мають дітей, і вона поступово послаблюється в міру переходу до одно- та дводітних сімей. Згідно з опитуванням, більшість дводітних сімей хочуть мати саме двох дітей, тобто вони реалізували свої дитородні орієнтації. Натомість серед однодітних сімей лише 12% дотримується думки, що в сім'ї має бути одна дитина, дві третини хотіли б мати двох дітей, ще 20 % – троє та більше [11]. Меншу кількість дітей можна розглядати як стратегічний вибір сучасної сім'ї,

яка прагне зберегти певний рівень матеріального достатку і забезпечити дітям кращу якість догляду, виховання, освіти.

Як і в інших країнах світу (особливо європейських), для яких характерні високі показники розлучуваності та поширене безшлюбне материнство, в Україні спостерігається стійка тенденція до зростання частки неповних сімей, кількість яких у 2009 р. становила 7,5%. В загальній кількості неповних сімей частка сімей, в яких відсутня матір, склала 5,2%; питома вага сімей, в яких не було батька, становила 92,1%; частка домогосподарств, де відсутні батьки, була на рівні 2,9%. За роки незалежності суттєво зросла частка позашлюбних дітей. Якщо у 1991 р. кількість дітей, народжених поза шлюбом, сягала 12%, то вже 2007 р. ця цифра сягнула 21,4%, а в Криму – 28%, на Прикарпатті – 11%. Основна частка позашлюбних народжень припадає на жінок 20–34 років. Експерти прогнозують, що вже скоро кожна третя дитина в Україні може бути позашлюбною. При цьому, лише 32 % українців негативно ставляться до матерів-одиначок [8].

Стрімке зростання позашлюбних народжень спостерігається у більшості європейських країн з 80-х рр. минулого століття. На початку XXI ст. у більшості країн Південної Європи частка позашлюбних народжень була близькою до 10%, у той же час у Данії, Франції, Великій Британії, Фінляндії – понад 40%, а в Болгарії, Естонії, Норвегії, Швеції – понад 50%. Британська дослідницька компанія Aspielsen, провівши опитування в 41 країні, дійшла висновку, що в нинішніх умовах інститут шлюбу проіснує максимум до 2050 р. [8].

У сучасній Україні кожна п'ята дитина народжується у матері, яка не перебуває в офіційно зареєстрованому шлюбі. До основних чинників, що сприяють народженню дитини поза сім'єю, дослідники відносять: юридично не оформлений шлюб, який з певної причини не реєструється; незареєстрований шлюб, який розпався до народження дитини; народження жінкою дитини «для себе»; розлучення або овдовіння жінки, яка очікує дитину; небажана вагітність, яка не була перервана з певної причини [12].

Різке зростання частки позашлюбних дітей стало наслідком збільшення кількості консесуальних шлюбів. Найбільшого поширення такі шлюби одержали у чоловіків у віці до 20 років, а в жінок – у віці до 18 років [20]. Поширеність таких шлюбів серед молоді свідчить про зміни матримоніальної поведінки молоді та вказує на поширення нових традицій «пробних» шлюбів.

Відбувається збільшення кількості одиноких людей. За міжпереписний період (1989-2001 рр.) значно зросла частка домогосподарств, що складаються з однієї особи (на 150%), і становила у 2008 р. 23,7%. Дослідники пов'язують це із значним підвищенням показників смертності та розлучуваності [15].

Гостро постає проблема неповнолітніх одинаків, тобто сирітства, в тому числі соціального, що є одним з деструктивних проявів функціонування сім'ї. Джерелами поповнення соціального сирітства стають міграція, розлучення, засудження батьків, позбавлення їх батьківських прав, стихійні лиха, аварії та катастрофи на виробництві і транспорті, передчасна смерть батьків, різке зростання кількості відмов матерів від утримання і виховання своїх дітей. Поза сім'єю і державною дитячою установою неповнолітня людина часто опиняється на вулиці [7].

Ще складнішою сімейною проблемою, яка переростає у соціальну, є виховання дітей мігрантів, залишених в Україні, особливо у випадках тривалої відсутності обох батьків [9]. Відсутність батьківської сім'ї нівелює уявлення

молодих людей про сімейні ролі та ускладнює в майбутньому створення та повноцінне функціонування власної сім'ї.

Сім'я є основним інститутом, що визначає демографічний та соціально-економічний розвиток держави. Але в українському суспільстві відбувається зміна ціннісних орієнтацій на шлюб та сім'ю, стійке переважання малодітності, неоднозначне розуміння сімейних ролей та обов'язків членами подружжя, відсутність орієнтацій на здоровий спосіб життя, що підкріплюються важким економічним становищем більшої частини українських родин та високою міграційною активністю, сприяють поширенню кризових явищ на все суспільство, що загрожує здоровому існуванню нації та повноцінному відтворенню поколінь. Враховуючи те, що в Стратегії демографічного розвитку України на 2006–2015 рр. сім'ї відводиться основна роль у забезпеченні стабільності державного розвитку через відновлення сімейних цінностей, забезпечення морального здоров'я сім'ї, виховання свідомого батьківства та запобігання соціального сирітства; збереження традицій середньодітності там, де вони ще існують, та формування настанов на дводітну родину; формування української національної ідеї, гордості за українську державу, що протидіятиме еміграційним настановам [16], важливо передбачити виділення й освоєння державних коштів на зміцнення української сім'ї, зокрема на посилення економічних основ кожної родини, будівництво житла, поліпшення виховного процесу в школах і за їх межами. Практичне впровадження зазначених заходів є дуже важливим в світлі кризових процесів, що відбуваються у сім'ях. Тому завданням не тільки держави, але й добровільних організацій, найрізноманітніших інституцій є запровадження дієвих заходів для пом'якшення кризових тенденцій в сімейних організаціях, що має стати запорукою соціально-економічного та суспільно-політичного розвитку країни.

Список використаних джерел

1. Бурбело О. Р. Соціальна адаптація іммігрантів в іноетнічному середовищі: поняття та сутність [Електронний ресурс] / О. Р. Бурбело. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Staptp/2009_43/files/ST43_05.pdf.
2. Вільна енциклопедія Вікіпедія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>.
3. Гайналь Т. Критерії амбівалентності кризи сучасної сім'ї. [Електронний ресурс] / Т. Гайналь. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>.
4. Дані з веб-сторінки. [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http:// znak25.livejournal.com/tag](http://znak25.livejournal.com/tag)
5. Енциклопедія «Словopedia». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://slovpedia.org.ua/39/53392/260660.html>
6. Йовенко Л. І. Стан української родини і родинного виховання у ХХ столітті. [Електронний ресурс] / Л. І. Йовенко. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>.
7. Козубовська І. Аналіз деяких соціальних проблем сім'ї [Електронний ресурс] / І. Козубовська. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>.
8. Копистинська І. Українська сім'я з європейським обличчям. - [Електронний ресурс] / І. Копистинська. – Режим доступу: <http://www.kopystynska.at.ua/publ/1-1-0-2>
9. Левцун О. Масштаби трудової міграції. [Електронний ресурс] / О. Левцун. – Режим доступу: http://dialogs.org.ua/project_ua_full.php?m_id=4040.

10. Макарова О. В. Тенденції народжуваності в Україні та нові підходи до демографічної політики. [Електронний ресурс] / О. В. Макарова. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>.
11. Молода сім'я в Україні: проблеми становлення та розвитку: Тематична державна доповідь про становище сімей в Україні за підсумками 2002 року. – К. : Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2003. – С. 36.
12. Населення України. Народжуваність в Україні в контексті суспільно-трансформаційних процесів. – К. : АДЕФ-Україна, 2008. – С. 123–127.
13. Офіційний сайт Держкомстату України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
14. Самборська Я. Акультурація. [Електронний ресурс] / Я. Самборська. – Режим доступу: <http://www.soc.univ.kiev.ua/LIB/PUB/Y/YEVYUKH/index.htm>
15. Сімейний склад населення. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.org.ua/05_06_02.htm.
16. Стратегії демографічного розвитку на 2006 – 2015 рр. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://stat6.stat.lviv.ua/PXWEB2007/ukr/publ/strateg.pdf>.
17. Термінологічна енциклопедія. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://terminy-mizhkult-komunikacii.wikidot.com/>.
18. Тоба М. Психологічні особливості міжкультурної адаптації особистості до нового етнічного середовища [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=6&n=15&c=93>.
19. Україна у цифрах у 2008 році : [стат. збірник] / За ред. О. Г. Осауленка. – К. : Консультант, 2008. – С. 225-227.
20. Шлюбний склад населення. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.org.ua/05_06_01.htm.

Шевчук Л.Т., Повстин О.В. Оценка социально-экономических последствий трансформации украинской семьи.

Осуществлена аналитическая оценка социально-экономических последствий трансформации украинской семьи, которые проявились, прежде всего, как активизация такого общественного явления, как аккультурация. Очерчено влияние аккультурации на динамику показателей брачности и разводимости, естественное воспроизводство населения, структуру семьи и величину семьи за количеством членов в ее составе. Обоснована необходимость реализации ряда мероприятий, направленных на укрепление основ украинской семьи.

Ключевые слова: украинская семья, трансформация, социально-экономические последствия, аккультурация.

Shevchuk L.T., Povstyn O.V. Estimation of Socio-Economic Consequences of Ukrainian Family Transformation.

Analytical estimation of socio-economic consequences of Ukrainian family transformations, which emerged foremost as the activation of such public phenomenon as acculturation, is carried out. Influence of acculturation on dynamics of marriage and divorce indices, natural reproduction of population, family composition and amount of family members is outlined. The necessity of realization of the range of measures directed at strengthening of bases of Ukrainian family is substantiated.

Key words: Ukrainian family, transformation, socio-economic consequences, acculturation.

Надійшло 12.07.2010 р.